

Олег ВОРОШИЛОВ,

канд. іст. наук, старш. наук. співроб.

Діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотечних установ із забезпечення запитів користувачів

У статті розглядаються питання становлення в Україні інформаційної аналітики, ролі й місця в цьому процесі бібліотечних закладів. На прикладі діяльності Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського НАН України висвітлюється технологія надання інформації замовникам відповідно до їхніх запитів.

Головною метою роботи будь-якої інформаційної структури, у тому числі бібліотечної, яка прагне відповідати кон'юнктурі ринку інформаційних послуг, є поліпшення оперативності, повноти й якості інформаційно-аналітичного забезпечення суспільних інститутів, сприяння процесам суспільних перетворень у державі загалом.

Україна ще в складі союзної держави здійснила певні кроки на шляху до оволодіння технологіями, що сприяють інтенсивному використанню й збагаченню інформаційного ресурсу суспільства. Її утвердження як рівноправного партнера у світовій спільноті можливе лише за умови забезпечення прискореного розвитку на основі інноваційних технологій, високоякісної інформатизації усіх сфер життя.

Однак цілий ряд причин, серед яких основними були причини системного характеру, пов'язані з об'єктивно обумовленою кризою суспільства, у результаті призвели до того, що на старті свого незалежного розвитку вона мала істотне відставання в інформаційній сфері від передових країн світу. На сьогодні темпи інформатизації в Україні порівняно з інформаційними процесами в

передових країнах світу все ще не відповідають масштабам завдань, які ставить перед собою суспільство. У забезпеченні широкого доступу до сучасної інформації, у налагодженні ефективного її використання існує ще чимало невикористаних резервів. І серед них – не виправдана недооцінка використання існуючої системи бібліотечних закладів, оновлення їх діяльності на рівні сучасних технологій, повернення і підсилення їх суспільного статусу.

У свою чергу бібліотечні установи мають активно включатися в інформаційну діяльність, ефективно забезпечувати необхідним інформаційним ресурсом соціальну структуру суспільства, зміцнюючи її інформаційну основу.

Необхідність здійснювати цілеспрямовану політику, ефективно діяти в умовах нового інформаційного режиму почала вимагати виходу на якісно інший рівень інформаційної аналітики в розвинутих західних країнах, а в Україні привела до створення основ системи інформаційно-аналітичної діяльності.

Становлення вітчизняної інформаційної аналітики як окремої галузі діяльності відбувалося в найкоротші терміни, в обстановці максимальної інтенсифікації всіх процесів і загострення багатьох проблем.

Процес інституціоналізації, тобто організаційного оформлення інформаційно-аналітичної діяльності (формування системи спеціалізованих установ, служб, підрозділів у складі різних організацій, фірм і відомств, що займаються інформаційною аналітикою у своїй галузі), був ініційований усім перебігом вітчизняних політичних, економічних, соціальних реформ на початку 90-х років.

Універсальність провідної соціальної функції інформаційної аналітики (виробництво нового знання на основі переробки наявної інформації з метою оптимізації ухвалення рішень) і її субстрата (інформації) привели до ефекту мультидіяльнісного генезису аналітичних служб (підрозділів) в усіх вузлах інформаційної інфраструктури, тобто у всіх сферах діяльності, де концен-

трувалися, перероблялися потужні інформаційні потоки в цілях ухвалення соціально значущих управлінських рішень.

Саме тому інформаційно-аналітичні служби (підрозділи) стали створюватися в структурі органів влади, у міністерствах і відомствах, в органах ЗМІ, у сфері бізнесу, при політичних партіях і рухах тощо.

Водночас ситуація запитуваності якісно нових інформаційних послуг не залишилася непоміченою бібліотечно-бібліографічними фахівцями. Це спричинило появу ряду проектів і практичних починів. Почали створюватися бізнес-бібліотеки, бібліотеки ділової літератури, розробляються проекти включення бібліотек у аналітичну діяльність. Деякі фахівці в галузі бібліотечної справи припускають також можливість організації вузівської підготовки аналітиків на базі спеціальності «Бібліотечна справа і бібліографія» з прицілом на формування кадрового забезпечення для відділів аналітики в універсальних наукових бібліотеках.

Також цінність бібліотек як структур, які надають інформаційно-аналітичну продукцію, зумовлюється тим, що вони є найбільшими книгосховищами, а концепція «згортання» книговидання й поступового витіснення традиційної книги електронною небезпідставно вважається вельми суперечливою і надуманою.

У даному контексті треба зазначити, що ще в 1993 р. у Національній бібліотеці України імені В. Вернадського була створена практично перша в структурах вітчизняних бібліотек інформаційно-аналітична структура – Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ), яка ефективно працює вже понад 15 років.

Її робота характеризується:

- адресністю інформації (орієнтація на конкретні категорії користувачів і цільові установки);
- оперативністю надання інформації, найкоротшими термінами задоволення запиту;
- можливістю багатоаспектного пошуку інформації;

- надійністю даних, що надаються (терміни їх актуалізації, достовірність джерел інформації);
- аспектною охоплення теми, проблеми в межах основної і суміжних галузей знань і практичної діяльності;
- можливістю машинної обробки й розповсюдження інформації;
- компактністю повідомлення;
- захищеністю від несанкціонованого доступу і впливу;
- надійними умовами зберігання (для інформаційних продуктів) тощо.

Все це дає можливість якісно підвищити рівень аналітичної і управлінської діяльності органів державної влади на основі використання сучасних інформаційних технологічних рішень, налагодити тактичну й стратегічну аналітику на якісно новому рівні.

Крім того, СІАЗ (далі – Служба) є чи не єдиною в Україні інформаційно-аналітичною структурою, яка надає послуги з моніторингу регіональної преси та інформаційно-аналітичні продукти, створені на його основі.

Також Служба часто працює з друкованими версіями газет, що дає змогу включати у сферу моніторингу всі рейтингові видання в кожному регіоні країни. Тоді як системи індексного моніторингу, що працюють з електронними версіями видань, об'єктивно спроможні охопити тільки до 20 % регіональної преси. Опрацьовані матеріали систематизуються і накопичуються у відповідних базах даних, які надають можливість формувати і підтримувати електронні досьє з найрізноманітнішої тематики, у тому числі в режимі ретроспективного запиту.

Крім того, оперативне інформування доповнюється аналітичною обробкою центрального та/або регіонального масиву інформації стосовно теми, що цікавить замовника. Кількість і характер інформаційних продуктів не є постійною величиною. Вони регулярно змінюються залежно від запитів споживача.

У цілому ж СІАЗ випускає широку номенклатуру інформаційних продуктів, спрямованих на задоволення потреби керівників і управлінців вищої ланки в отриманні оперативної, системної і достовірної інформації з проблем, що їх цікавлять.

Звичайно, пріоритети в діяльності Служби постійно змінюються, що диктується трансформацією суспільно-політичної ситуації в українському суспільстві та, відповідно, зміною першочергових інтересів владних інституцій. Так, на початку 90-х років основним об'єктом аналізу фахівців СІАЗ був аналіз практики зарубіжної законотворчості та її прийнятності (чи неприйнятності) для Української держави. У середині 90-х – проблеми АРК, ЧФ та українсько-російських відносин, у 2000 р. – питання, пов'язані з проведенням Всеукраїнського референдуму та імплементацією його рішень тощо.

Для задоволення запитів органів державної влади, крім аналітичних розробок із проблем, що цікавлять замовників, постійно видається ряд періодичних видань. Це, зокрема, тижневик «Україна: події, факти, коментарі» (розповсюджується практично у всіх областях держави), огляд українських електронних видань «Резонанс» та ін.

Слід наголосити, що діяльність СІАЗ як одного з підрозділів головної бібліотеки України, має ряд переваг порівняно з іншими бібліотеками, головною з яких є доступ до величезних масивів інформації у фондах бібліотеки спеціальної літератури, періодичної преси як вітчизняних, так і зарубіжних видань, однак більшу відповідальність за результати діяльності, оскільки якістю своїх матеріалів має забезпечувати задоволення запитів на рівні загальнонаціонального виміру.

Щодо технології даного процесу, то інформація оцінюється та відсортовується за достовірністю (підтверджувана, сумнівна, неправдоподібна тощо) і оперативністю (історія питання, стан на сьогодні, прогноз). Підвищенню рівня об'єктивності й ґрунтовності аналізу сприяла наявність достатньо представницького підбору

матеріалу з різних джерел. При такому відборі інформації фіксуються всі істотні сторони проблеми і значущі факти, відсікається «інформаційний шум», зайва деталізація.

Удосконалення процесу аналітичної обробки матеріалів у підсумку дало змогу надати доступ до потрібної замовнику, оптимально структурованої і скомпонованої інформації. Таким чином, успішно задовольнялися тематичні запити, які передбачають виконання аналітичних оглядів, створених на основі аналітико-синтетичної обробки первинної інформації. Серед безумовних плюсів такої форми організації ресурсу – оптимальний для кожного індивідуального замовника вид інформації, що забезпечує максимально ефективне її використання. Підсумковий матеріал має певного адресата, на якого він орієнтується. Це дає змогу сприяти підвищенню ефективності використання оперативного інформаційного ресурсу суспільства.

В економічному аспекті це сприяє зміцненню економіки й матеріальної бази суспільства, у політичному – стабільному функціонуванню політичної системи, у соціально-гуманітарному – подальшій структуризації суспільства й розвитку його інформаційно-культурного простору.

У цілому ж при прийнятті того чи іншого рішення владною структурою мають враховуватися якомога більша кількість взаємодіючих факторів, виявлятися певні закономірності. Унікальність сучасної ситуації полягає в тому, що вона завжди неповторна, включає такі елементи, які не мають аналогів у світовій історії.

Саме тут і має виявитися потенціал бібліотечних установ, спроможних за наявності відповідних інформаційно-аналітичних структур, потужної інформаційної бази надавати об'єктивну інформацію, що сприяє прийняттю оптимальних політичних чи управлінських рішень.

Цією обставиною пояснюється актуальність перетворення бібліотечних закладів із установ, які виконують винятково функцію «скарбниці знань», на наукові установи, які шляхом створення від-

повідних інформаційно-аналітичних підрозділів спроможні надавати необхідну владним структурам, іншим замовникам не лише інформаційну, а й аналітичну, прогностичну тощо продукцію. Тобто поступово бібліотеки, використовуючи власний значний науковий та інформаційний потенціал, мають перетворюватися на своєрідні «фабрики думки», не тільки обслуговуючи читачів, а й надаючи відповідні інформаційно-аналітичні послуги владним структурам, юридичним особам, зацікавленим в отриманні відповідної інформації.

Нині інформаційно-аналітичні служби бібліотек більш активно входять у процес інфотворчої діяльності суспільства. Вони стають досить ефективним і, як свідчить практика, перспективним у своєму розвитку суб'єктом інформаційних обмінів у структурі суспільства. Його перспектива обумовлюється, по-перше, постійним розширенням інформаційного простору, подальшим зростанням обсягів інформації, що актуалізує питання її структуризації й ефективного управління інформаційними масивами, по-друге, опорою на вже напрацьовані значні обсяги інформації, що зосереджені у фондах бібліотек, і, по-третє, доступом і зростаючими можливостями в управлінні масивами електронної інформації, що продукуються у всьому світі. Вироблювані інформаційно-аналітичними службами бібліотек інформпродукти, затребувані різними категоріями користувачів, і є, по суті, формою ефективного введення в обіг потрібних суспільству масивів інформації, доступ до якої сучасних користувачів з характерним дефіцитом часу і, як правило, незначними навичками самостійної роботи з великими обсягами інформації без ефективних посередників, інформаційних спеціалістів-аналітиків є ускладненим.

Досвід України, як, до речі, і досвід інших країн СНД, свідчить, що при належному матеріально-технічному забезпеченні організації ефективних кооперативних зв'язків бібліотечні установи можуть відчутно активізувати інформаційні процеси, активно розширюючи сферу своїх послуг, входити в інформаційний бізнес,

видавати на інформаційні ринки власні конкурентоспроможні продукти і послуги, створювати нові можливості для розвитку інформаційної бази українського суспільства.

У цілому ж діяльність інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек у контексті співпраці з владними структурами має бути спрямована на розробку практичних рекомендацій стосовно шляхів, механізмів реалізації управлінських рішень та раціональної організації суспільних процесів. Для цього необхідно забезпечити вивчення та облік ефективності рішень, що ухвалюються, постійний аналіз стану суспільної думки, ставлення громадськості до політичних структур й інститутів та ін.